

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

80

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת וישב תשע"ג

תפילה

אדם תשובה ומעשים טובים ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת וכו' ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול שנאמר מליץ אחד מני אלף.

וידוע כי בזמן המלחמה כשהייתה ישיבת מיר בשנחאי היה אחד מבני הישיבה שהיה חולה מסוכן, והמשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל אמר שיחת חיזוק בפני תלמידי הישיבה לרפואתו, ובתוך דבריו הזכיר את הגמרא בשבת הני"ל ואמר "וכי אין לאותו בחור מלאך מליץ אחד מני אלף שימליץ עליו יושר, האם אין לו מצוה אחת שתוכל לעמוד לזכותו ולהצילו מן הסכנה?" – כך דיבר ברבים ללמד זכות לרפואתו של התלמיד, והסוף היה שהבריא ויצא מכלל סכנה.

וכן זכורני פעם אחת שמרן הרב מפוניבז' זצ"ל היה בחוץ לארץ, ונתעורר מצב של סכנה לבריאותו וחשבו לעשות איזה ניתוח שיש בו סכנת חיים, וכאן בישיבה היה ליל שבת, והמשגיח הגה"צ רבי דסלר זצ"ל נשא דברים בפני בני הישיבה, ואמר כי בדרך כלל לא כדאי לאדם שיספרו ויגידו את זכויותיו, ועדיף שיהיו הזכויות נעלמות ולא ידועות, אבל יש מצבים וזמנים שכדאי לפרסם את הזכויות, אם האדם נמצא במצב של סכנה צריכים ללמד עליו זכות ולספר את זכויותיו, והתחיל הרב דסלר למנות ולהזכיר את זכויותיו ומעשיו הטובים של הרב זצ"ל, ובאמת הסוף היה שהבריא ולא היה צריך את הניתוח.

אם כן יתכן שזהו כוונת בעל הטורים "שקול תפילת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו", שמכוח תפילת הצדיק נבראו מלאכים פרקליטים ומליצי יושר עבורו, והם המלאכים שנמצאים כאן בארץ, שנבראו על ידי מצות התפילה, והמשך שם "לכך כל מי שמתכוון בתפילתו, הסולם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו", והיינו כני"ל שעיקר התפילה הוא כוונת הלב, ועל ידי תפילת הצדיק שהיא בכוונה כראוי, נבראים מלאכים שעולים לשמים וממליצים טוב בעדו.

מידות

ועוד כתב בעל הטורים "מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה – רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה, יעלה השמימה". היינו אם אדם מושפל ומושלך לארץ, שאחרים מבזים אותו ולא מחשיבים אותו, צריך לדעת שזה דבר טוב מאד, ולקבל את הייסורים באהבה, וגם מי שלא משפילים אותו, רק הוא בעצמו שפל רוח ואינו מחשיב את עצמו, זה נקרא מוצב ארצה, ועל ידי זה "ראשו מגיע השמימה" – היינו שיש לו סייעתא דשמיא לקבל מעלות ומדרגות גבוהות מאד. דברים אלו ברורים ופשוטים, אלא שנרמזו גם בפסוק הזה.

ומצינו עוד בפרשת ויצא (כט, י) "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וגוי' ויגל את האבן מעל פי הבאר", היינו שיעקב בעצמו הוריד את האבן הגדולה שרק כל הרועים היו מסוגלים להורידה יחד בכוח משותף, וקיבל את הכוח לזה על ידי שראה את רחל וכמו שכתב בעל הטורים "שכיון שראה אותה שרתה עליו שכינה ורוח הקודש", והיינו גם לאחר קדושתו ומדרגתו הגבוהה, ומה שנטמן י"ד שנה בבית מדרשם של שם ועבר, עדיין היה מקום לתוספת קדושה ורוח הקודש, וכשראה את רחל שרתה עליו שכינה וקיבל כוחות חדשים של קדושה, שעל ידי זה הצליח להוריד את האבן מעל פי הבאר בכוחות על-טבעיים.

כתב הרמב"ם (הלכות תפילה א, א) "מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את השם אלוהיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים איזו היא עבודה שבלב זו תפילה ואין מניין התפלות מן התורה ואין משנה התפילה הזאת מן התורה ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה".

ומבואר דעת הרמב"ם שיש מצוה מן התורה להתפלל בכל יום, ורק נוסח התפילה והברכות הוא מדרבנן, אבל עיקר התפילה הוא מצוה דאורייתא, ומי שלא התפלל לכל הפחות פעם אחת ביום ביטל מצות עשה דאורייתא של עבודה שבלב. והרמב"ן חולק על זה וסובר שהתפילה בכל יום היא רק מצוה מדרבנן. וכתב בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות תפילה, שגם לדעת הרמב"ן מקיימים בתפילה מצוה דאורייתא, ורק "החיוב" להתפלל בכל יום הוא מדרבנן.

ומצינו כמה אופנים בתפילה, שבה, בקשה והודאה, וגם תפילת שמונה עשרה נחלקת לחלקים אלו, שלוש ברכות ראשונות הם שבחים, אבות, גבורות וקדושת השם, ולאחר מכן בברכות האמצעיות מבקשים על הצרכים שלנו, וכגון דעה, תשובה, שליחה, גאולה, רפואה, פרנסה, קיבוץ גלויות ועוד, ומודים היא ברכת ההודאה.

ועיקר התפילה הוא הכוונה שבלב וכמו שאמרו חז"ל (תענית ב, א) עבודה שבלב זוהי תפילה, ותפילה בלא כוונה היא כגוף בלי נשמה. וכתב בספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש פי"ג חשבון התשיעי) "וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת עניין התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח וקליפה בלא לב, מפני שגופו נמצא ולבו בל עימו עת תפילתו, ובכמוהו אמר הכתוב יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדוני ולבו רחק ממני". לכן כתב השולחן ערוך (או"ח סימן א' סעיף ו') "טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה", והיינו מפני שעיקר התפילה הוא כוונת הלב.

ובאמת אמרו חז"ל (ברכות כו, א) כי התפילות נתקנו כנגד קרבנות, שחרית כנגד תמיד של שחר, מנחה כנגד תמיד של בין הערביים, וערבית כנגד הקטרת איברים ופדרים, והרי גם עניין הקרבנות הוא העבודה שבלב, וכמו שכתב הרמב"ן (ויקרא א, ט) "כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שיישפך דמו ויישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכיפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפשו", וכך גם בתפילה שהיא כנגד קרבנות, העיקר הוא עבודת הלב.

וראיתי בבעל הטורים פרשת ויצא שכתב דברים בעניין התפילה על הפסוק (בראשית כח, יב) "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" – סולם בגימטריא קול, שקול תפילת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו, עכ"ל. ומקורו בתיקוני זוהר (תיקון מ"ח). ויש להבין העניין בזה איך הגיעו המלאכים לארץ, וכיצד הם עולים לשמים דרך הסולם של תפילת הצדיקים.

ואולי יש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (אבות ד, יא) כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד, היינו כשאדם עושה מצוה הרי הוא בורא בזה מלאך שיהיה פרקליט ומליץ יושר עבורו, ולהיפך אם עובר עבירה הוא בורא מלאכי חבלה שמקטרגים עליו. וכן אמרו חז"ל (שבת לב, א) אלו הן פרקליטים של

נמצינו למדים את דרגתה של רחל עד כדי כך שהשפיעה קדושה והשראת השכינה על יעקב, ורק כשראה אותה היה בכוחו להוריד את האבן מעל פי הבאר, שזהו דבר שלא היה שייך בכוחות טבעיים של הגוף, רק בכוחות רוחניים של קדושה שקיבל מכוח ראייתה של רחל. וצריך להבין מה הייתה המעלה של רחל וכיצד זכתה לקדושה כזאת, הרי גדלה בבית לבן הארמי שהיו עובדי עבודה זרה, ומהיכן הגיעה לדרגה כזאת שהיה בכוחה להשפיע על יעקב אבינו?

ואמנם לא ראיתי דברים מפורשים בזה, אבל מסתבר כי זהו מכוח המידות הטובות שהיו במשפחתה, שהרי אברהם אמר לאליעזר (כד, מ) "ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אביי", וכן יצחק אמר ליעקב (כח, ב) "וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך", וכידוע המידות הטובות עוברות בתורשה, לכן ביקשו אברהם ויצחק לקחת אשה דווקא ממשפחתם שהיו בעלי מידות טובות, ורחל שהייתה מאותה משפחה היה בה הטבע של המידות הטובות, והיא השתמשה עם המידות הטובות והתחזקה בהם, עד שהגיעה מכוח זה לדרגה גבוהה של קדושה ורוח הקודש שגם יעקב הושפע ממנה.

והיינו מפני שהמידות הטובות מקדשות את האדם, והמידות הרעות הם טומאה, כמו שאמרו חז"ל (שבת קה, ב; הובא ברמב"ם הלכות דעות ב, ג) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, ועוד אמרו (סוטה ד, ב) כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו כפר בעיקר.

והטעם לזה מפני שהכעס והגאווה הם נגד האמונה, וכפי שדיברנו הרבה פעמים כי הכעס נובע מחיסרון אמונה, שאדם כועס על מי שציער אותו, ולפי האמונה הרי כל צער הוא בהשגחה, וצריך לחשוב מדוע מן השמים פסקו עליו שמגיע לו צער, אם הוא צדיק הרי אלו ייסורים של אהבה להגדיל שכרו, ואם אינו צדיק אזי הייסורים הם לכפרת עוונות, וצריך לשמוח בהם ולא לכעוס על מי שציער אותו.

וכן גם גאווה היא נגד האמונה, מפני שלפי האמונה אין מקום להחשיב את עצמו יותר מאחרים, ראשית כמו שכתב באיגרת הרמב"ן "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", והיינו שיכול להיות שהשני נחשב בשמים יותר ממני, שהוא לא נתחנך כראוי ואילו אני קיבלתי חינוך טוב וממילא גם התביעה עלי גדולה יותר, ואני חייב להשתדל להיות יותר ממה שאני עכשיו, ואם אינני מקיים כל מה שאני חייב ואילו השני עושה כל מה שהוא יכול, הרי אני חסר והוא שלם, לכן לא שייך להחשיב עצמו יותר מאחרים.

ואפילו מי שידוע באמת שהוא צדיק אין מקום לגאווה והרגשת החשיבות בצדקותו, [וכמו משה רבינו שידע את דרגתו שהוא העניו מכל האדם וכתב על עצמו בתורה "והאיש משה עניו מאד", ואף על פי כן לא התגאה ולא הרגיש שום חשיבות בזה, מפני שענווה היא הכרת האמת שאין במה להתגאות], כי במה הוא נחשב, אם במה שיש לו שכל הרי מן השמים נתנו לו את השכל, ואם בגבורה הרי מן השמים נתנו לו את הגבורה, וכמו שכתוב (דברים ח, יח) "כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל", וכל מה שיש לו הוא בהשגחה, אם חכמה ואם כישרונות, ואפילו זיכוי הרבים, מהיכן יש לו את הכוח וההבנה לעסוק בזיכוי הרבים? הרי הכל ברצונו ית', ומה שייך להחשיב עצמו בזה.

יש ספר "שערי קדושה" שחיברו מוה"ר"ח ויטאל ושם האריך הרבה בענייני המידות, וכתב מדוע לא נאמרו בתורה איסורים על מידות רעות [רק איסור גאווה למלך (דברים יז, כ) "לבלתי רום לבבו מאחיו", ולדעת הסמ"ג "ורם לבבך ושכחתי" (שם ח, יד) הוא אזרה על גאווה] כי המידות הטובות הם היסוד לכל התרי"ג מצוות, ומי שהוא בעל מידות רעות כל המצוות שהוא מקיים אינם בשלמות. המידות הם מהות האדם, ובלי מידות טובות אינו נחשב אדם כלל, וככל שיש יותר מידות טובות הרי זה מוסיף יותר קדושה. וכך גם רחל זכתה והגיעה לדרגתה הגבוהה בזכות מידותיה הטובות, ומכוח זה קיבלה קדושה והשפיעה רוח הקודש על יעקב אבינו. עד כדי כך יכול להיות!

ומצד שני רואים ביעקב אבינו את עומק הדין שדקדקו עימו מן השמים כחוט השערה, וכמו שהביא המסילת ישירים בפרק ד' "על שחרה אפו ברחל שאמרה לו הבה לי בנים, אמר לו הקב"ה, כך עונים את המעוקות? חייך, שבניך עומדים לפני בנה. ולפי שנתן את דינה בתיבה כדי שלא ייקחה עשו, אף על פי שכוונתו הייתה ודאי לטובה, אך לפי שמנע חסד מאחיו, אמר לו הקב"ה, למס מרעהו חסד, לא ביקשת להשיאה למהול הרי היא נישאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי היא נישאת דרך איסור", עכ"ד.

ומצינו עוד דוגמא לעומק הדין שדקדקו מן השמים עם יעקב אבינו, שאמר (בראשית ל, לג) "וענתה בי צדקתי ביום מחר כי תבוא על שכרי לפניך", וכתב בעל הטורים "ביום מחר - ב' במסורת. הכא. ואידך אל תתהלל ביום מחר. אמר הקב"ה ליעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר. אל תתהלל ביום מחר, למחר בתך דינה יוצאה ממך". ומקורו במדרש רבה (בראשית רבה עג, ט).

ועלינו ללמוד מזה את חיוב האמונה, לדעת שכל דבר שקורה, כל מה שהיה ויהיה וכל התוכניות שמתכננים, הכל בידי שמים ולא בידי אדם, כל צער הוא מן השמים וכל שמחה היא מן השמים, כל נשימה ונשימה וכל פסיעה ופסיעה, אין זה בכוח האדם אלא בידי שמים, זהו עניין האמונה שהיא היסוד לכל וכמו שאמרו (מכות כד, א) "בא חבוקק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה".

היצר הרע חזק מאד וצריכים את התורה תבלין כנגדו, ואת האמונה להתגבר כנגד מחשבת כוחי ועוצם ידי. אלו הם הדברים ההכרחיים להצלחה בשלמות האדם, תורה ואמונה.

דברים שנאמרו לקראת הנוכה אשתקד כסלו תשע"ב

הנה בקרוב יגיעו ימי החנוכה. בפוניבז' וגם בלומז'ה, בחנוכה היו סדרי הישיבה ללא שום שינוי, סדר שני התחיל כרגיל בשעה שלוש ורבע, וכולם היו באים בזמן לסדר ומתביישים לאחר, וכשהגיע זמן הדלקת הנרות כולם היו בישיבה, והיו נמצאים בהדלקת הנרות בהיכל הישיבה, ולאחר מכן היו יורדים לחדרים להדליק נרות, ואחרי ההדלקה היו שרים מעוז צור ישועתי, ומיד אחר כך חזרו לבית המדרש והמשיכו את הסדר – כך היה בחנוכה.

וכן לשבת חנוכה היו נשארים ללמוד בישיבה, ברוך השם בשנים האחרונות יש חיזוק בישיבה שגם מי שנסוע לשבתות הביתה מקדים לנסוע לפני חנוכה, כדי שלא יהיה רפיון מלימוד התורה בימי החנוכה, שהם ימים קדושים ומסוגלים להצלחה בתורה, לכן תלמיד שצריך לנסוע הביתה לשבת עדיף שייסע בשבת אחרת, ומי שאינו צריך לנסוע לשבתות הביתה, באמת אין שום מצוה בזה, אלא אם ההורים מחכים לו שיש בזה מצות כיבוד הורים.

לע"נ הרבנית איטה באשה זלזניק ע"ה
בת הגאון רבי ישראל שלום לוריא זצוק"ל
נלב"ע כ"ד כסלו תשס"ב

ולע"נ הרבנית ברכה קרביץ ע"ה
בת הגאון רבי ידידיה גרונינסקי זצוק"ל
נלב"ע כ' כסלו תשס"ב

תנצב"ה

לע"נ הרב יהודה ב"ר משה שמואל שנפלד ז"ל
נלב"ע כ"ב מרחשוון תשע"ג – תנצב"ה